

følgelig, men med at afskære os fra visse bestemte Varer, som vi havde nødig. Det skal vi naturligvis undgaa, vi skal selvfølgelig handle med dem og forhandle med dem, saa længe som det er muligt, det behøver jeg ikke at sige. Men nu sætter jeg, der kommer et Punkt, hvor man ikke kan mere, hvad vil der saa ske? Der vil ikke ske en Smule andet, end hvad der vil ske alligevel, det nemlig, at Landet bliver henvist til i den højst mulige Grad at leve paa sig selv, det er det, der vil ske, og det vil ske under alle Forhold, det kan tage et Aar mere, eller det kan tage et Aar mindre, men derhen vil af ganske naturlige Grunde Tendensen komme til at gaa i alle Lande i hele Europa, de eneste Undtagelser vil blive de Lande, som bliver enige om en økonomisk Sammenslutning sig imellem, hvad der f. Eks. kunde ligge for de skandinaviske Lande, og hvad der kunde ligge for hele det baltiske Omraade, hvis man vil den Vej, og hvis de andre kan indse, at den Vej er farbar. Et saadant Omraade vil altsaa blive henvist til sig selv i den størst mulige Grad, men jeg tør paastaa, at Tendensen hele Europa over vil blive den, at Landene i den højst mulige Grad bliver henvist til sig selv.

Nu vil jeg spørge: Hvad betyder det, at man bliver henvist til sig selv? Er det nu i og for sig nogen Ulykke? Kan man egentlig ikke leve lige saa glad og lykkelig — det er jo dog det, det til syvende og sidst kommer an paa —, naar man i sin Økonomi er henvist til, hvad man kan forskaffe sig ud af sin egen Jord, som ved en uhyre Samhandel, der maaske bringer meget godt, men ogsaa bringer meget daarligt til os? Vil vi have Svar paa dette Spørgsmaal, maa vi se hen til den Tid, hvor Landene levede for sig selv, og saadanne Tider kan vi finde i mange forskellige Grader, lad mig tage en Grad, som er i ikke ringe Grad fjernet fra den nuværende Tid, men som paa den anden Side ikke ligger længere borte fra os, end at i hvert Tilfælde Folk paa mi Alder og ogsaa en Del yngre kan erindre den, nemlig den første Halvdel af Tresserne.

Howdan saa Tingene ud her i Landet da? Da havde vi et Landbrug, som var forholdsvis ekstensivt, og vi havde et Byerhverv, der hvilede paa Smaaforretninger i Haandværk og i Smaahandel, med et og andet større Handelshus imellem. I det hele og store hvilede hele Landet paa Landbruget, og Landbruget eksporterede den Gang for 65 Mill. Kr. Varer, men naturligvis ganske andre Varer end nu.

Det eksporterede for 38 Mill. Kr. Korn, for 15 Mill. Kr. Kreaturer, som nota bene ikke brugte Jernbane, men som paa deres egne Ben marcherede ned til Grænsen og blev afsat, det eksporterede for 12 Mill. Kr. Fedevarer, som nota bene ikke behøvede Andelsslagterier, men som blev tilberedt ved Huslid; og desuden var der endnu den Gang til Landbruget knyttet en meget betydelig Tekstiltilvirkning, som man paa langt nær tillægger den Betydning for Landets Økonomi, som den i Virkeligheden havde. Det er min Overbevisning, at endnu langt over Halvtredserne i forrige Aarhundrede anvendte de 3 Fjerdedele af Befolkningen vævede Ting, groft Klæde, Vadmel, Drejl, Bolster, og hvad alt det nu hed, som var en integrerende Del af Landbrugsbedrifterne, ganske som Smørtilvirkningen er det nu, og som fra Landbrugsbedrifterne ved Tusk blev omsat dels ved Købmændene og dels ved Provinsmarkederne. Endnu i Midten af Halvfjerdserne havde vi her i Landet 1 700 000 Faar mod 400 000, hvis jeg ikke tager fejl, i 1914, og de Faar, vi havde i Halvfjerdserne, var Uldfaar, nu er det Kødfaar.

Saaledes saa dette Landbrug altsaa ud, og spørger vi om, hvordan saa de Mennesker ud, som levede i det Land, ja, saa var det Folk med ikke saa vidt Syn som nu — det gik ikke ud over Sognegrænsen —, og Arbejdet var et Vanearbejde, og der var ingen betydelig videnskabelig Indsigt, i Byerne var det nogen Filistre o. s. v., men endfn, det var alligevel Mennesker, der levede ganske rart og ogsaa havde deres Lykke i Livet. Hvis det ikke var andet, der skete, naar man gik tilbage til en saadan Tilstand, vilde jeg for mit Vedkommende sige, at det er ingen Ulykke, der er meget af det, vi kalder Kultur, som ikke duer en Smule, det hæfter sig ved rent materielle Ting, det allermeste af det. Lad os ikke sørge over, at vi bliver tvunget tilbage til en saadan Tilstand.

Men der er den Hage ved den, at der under den ikke kan leve saa mange Mennesker i Landet, som der nu kan. Den Gang var der saadant noget som 1 700 000, medens der nu kan leve en 3 Millioner Mennesker. Det er ogsaa noget, man bliver nødt til at se i Øjnene, det kan ikke hjælpe at putte Hovedet i Busken. Under denne Udvikling vil der rejse sig her i Landet et Udvandringsspørgsmaal. Det kan løses, saa vi faar Gavn af Udvandringen, men det kan ogsaa løses saaledes, at vi har Skade af den.